چالش

دالانی برای تسهیل «اتحاد پیرامونی» تل‌آویو

علی‌اف بازی یک بام و دو هوای خود را با کمک ترکیه و رژیم صهیونیستی پیش می‌برد

احسان شیخون

قریب یک سال از جنگ آذربایجان و ارمنستان گذشته و از آن زمان تاکنون درگیری‌های لفظی و اخیراً هم نظامی میان دو کشور هر از گاهی زبانه می‌کشد. جنگی که در نهایت با بازپس‌گیری برخی مناطق اشغالی به دست آذربایجان و با وساطت روسیه متوقف شد. به‌رغم حمایت ایران از آزادسازی مناطق اشغالی و پایان هر چه سریع‌تر آن جنگ که در دیدار اخیر ابراهیم رئیسی در حاشیه اجلاس اکو با «علی‌اف» نیز بر آن تأکید شد، اکنون آذربایجان بازی جدیدی را آغاز کرده است که محور اسرائیلی-امریکایی با همکاری ترکیه آن را صحنه‌گردانی می‌کنند. در اجلاس اکو، «علی‌اف» گفت: «دالان زنگزور» که جمهوری آذربایجان را به منطقه نخجوان متصل می‌کند، سرانجام به واقعیت تبدیل شده است!» او پیش‌تر نیز گفته بود «ما دالان زنگزور را اجرا خواهیم کرد، ارمنستان چه بخواهد یا نخواهد. اگر بخواهد، آسان‌تر حل خواهد شد و اگر نخواهد با زور حل خواهیم کرد.»

باکو به‌رغم آگاهی از حساسیت ایران به مرزهای شمال غربی و نگاه بدبینانه جامعه بین‌المللی به تغییر مرزها، چرا سعی در پیشبرد خط مشی تغییر مرزها و به دنبال آن تغییر ژئوپلیتیک به ضرر ایران دارد؟

خوش‌خدمتی به دوستان

اقدام باکو، حول سه محور اسرائیل، ناتو و ترکیه سامان یافته است. حضور پررنگ رژیم صهیونیستی در آذربایجان بر کسی پوشیده نیست و برای همین بود که ابراهیم رئیسی در دیدار با «علی‌اف» با مطرح کردن مخالفت قاطعانه ایران با حضور هرگونه عنصر تروریستی-اسرائیلی در نزدیکی مرزها، اتمام حجت تهران را با دولت آذربایجان ابراز کرد. تلاش برای حضور تل‌آویو در آذربایجان از چند دهه قبل کلید خورد ولی طی دهه گذشته به اوج رسیده است. بر اساس «دکترین پیرامونی»، اسرائیل می‌بایست در پیرامون دشمنان خود متحدان و پایگاه‌هایی را ایجاد کند. آذربایجان، ترکیه و اخیراً کشورهای حاشیه خلیج فارس، در این خط‌مشی مورد توجه قرار گرفتند. نکته مهم در پیشبرد این دکترین، بهره‌گیری از توان و نفوذ اقتصادی و علمی و به دنبال آن ایجاد گره‌های نظامی-امنیتی در دولت‌های هدف است. اکنون رژیم صهیونیستی بخش مهمی از سامانه تلفن همراه آذربایجان را از طریق شرکت «باک‌سل» در دست دارد، نیروی دریایی آن را پشتیبانی می‌کند، فروش حجم بالایی از تسلیحات را به آذربایجان اختصاص داده و اخیراً هم باکو مقدمات قرارداد برای کنترل مالی استارتاپ‌ها و ساخت شهرک‌های هوشمند در مناطقی که طی جنگ اخیر از اشغال درآمدند را پیش برده است. در مقابل، جمهوری آذربایجان نیمی از نیازهای نفتی این رژیم را تأمین می‌کند و خاک خود را نیز در اختیار جاسوسان و مأموران امنیتی تل‌آویو جهت ضربه زدن به ایران قرار داده است. «علی‌اف» در موضعی آشکار در گفت‌وگو با نشریه دفاع ملی روسیه، بقای کشورش را به کمک‌های نظامی رژیم صهیونیستی به ویژه پهپادهای آنها پیوند داد و عنان «پایگاه هوایی قبله» را به اسرائیلی‌ها واگذار کرده است. به این ترتیب، «دالان زنگزور» آن‌گونه که مد نظر آذربایجان است، مأمن جدیدی برای صهیونیست‌ها در استقرار پایگاه، تجهیزات نظامی و نیروهایش علیه ایران خواهد بود.

> جولان نیروهای تکفیری-اسرائیلی در مرزهای شمال غربی ایران، اظهارات «علی‌اف» علیه تمامیت ارضی کشورمان درباره تعلق آذربایجان غربی و شرقی به این کشور، استفاده از عبارت آذربایجان شمالی-جنوبی و معرفی خود به‌عنوان سخنگوی آذری‌زبان‌های جهان که عده‌ای از آنها نیز ساکن ایران هستند، تهدیدی علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران است که حداقل تا آینده‌ای نزدیک در گفتمان سیاست خارجی باکو ادامه خواهد داشت

از طرف دیگر، اقدامات اخیر ترکیه در خاورمیانه و گرداگرد مرزهای ایران با وجود آنکه تاکنون روابط خوبی میان دو کشور در جریان بوده، نشان از برنامه‌ریزی بلندمدت آنکارا برای مقابله با نفوذ ایران و در مرحله بعد تحت فشار قرار دادن تهران دارد. از جنگ‌های نیابتی ترکیه علیه ایران در سوریه و عراق که بگذریم، آنکارا درصدد است محور تجاری-ترانزیتی شرق به غرب را از آن خود کرده و دست ایران را از آن کوتاه کند. به این ترتیب طرح «دالان زنگزو» از طرف باکو-آنکارا برای دور زدن ایران از این مسیر تجاری در دست اقدام است که در صورت اجرایی شدن، ارتباط ایران با ارمنستان و بالطبع از آنجا با اروپا، از طریق مرز زمینی از میان می‌رود و دیگر مرزی میان دو کشور باقی نخواهد ماند. از سوی دیگر با چنین رخدادی، ترکیه عملاً به کناره دریای خزر خواهد رسید و این به معنای حضور ناتو است. این اتفاق پیش از ایران، زنگ خطری برای روسیه خواهد بود زیرا حضور امریکا در قالب ناتو در حیاط خلوت روسیه ممکن می‌شود. همچنین، هدف ترکیه در راستای تشکیل امپراتوری عثمانی (نوعثمانی‌گرایی) رنگ بیشتری به خود می‌گیرد.

موازنه مقابل ایران و روسیه

یکی از مهم‌ترین پیامدهای عملی شدن طرح «دالان زنگزور»، تنگنای ژئوپلیتیک ایران و کاهش قدرت چانه‌زنی روسیه است. ترکیه به نیابت از ناتو سعی در ایجاد یک محوریت تجاری در بازار انرژی دارد که مقدمه تضعیف مهم‌ترین رقبای منطقه‌ای خود یعنی ایران و روسیه را فراهم آورد. به این ترتیب، با ایجاد پیوستگی سرزمینی با جمهوری آذربایجان نه تنها خود و ناتو را به خزر می‌رساند، بلکه باکو را از طریق خاک خود به اروپا متصل می‌کند و در نتیجه قادر خواهد بود در برابر ایران و روسیه از اهرم‌های فشار بیشتری بهره بگیرد. البته نمی‌توان نقش سنتی روسیه را در تحولات این منطقه دست‌کم گرفت. به بیان بهتر، روسیه عامل اصلی و تعیین‌کننده در منازعات آذربایجان-ارمنستان است. نباید فراموش نکرد که منازعه اخیر میان دو کشور به‌عنوان یک فرصت مناسب، سبب‌ساز حضور نظامی روسیه در مناطق مورد اختلاف از جمله «دالان لاچین» شد. نکته مهم، حمایت ناتو از طرح «دالان زنگزور» است. کریدور اتصال نخجوان به جمهوری آذربایجان در اصل اجرای طرح امریکایی «پاول گوبل» است که با عنوان دالان لاچین در عوض دالان زنگزور پس از جنگ اول قراباغ مطرح شده بود. طی جنگ دوم قراباغ، هدف ناتو، ترکیه، آذربایجان و اسرائیل، اشغال نوار مرزی ایران با ارمنستان بود که منجر به حذف قدرت و نفوذ ژئوپلیتیک ایران در حوزه انتقال انرژی در منطقه می‌شود.

نهایت اینکه، به‌رغم نشست صمیمانه هفته پیش میان رؤسای جمهور ایران و جمهوری آذربایجان جهت ترمیم روابط در حاشیه اجلاس اکو، نباید از یاد برد که جولان نیروهای تکفیری-اسرائیلی در مرزهای شمال غربی ایران، اظهارات «علی‌اف» علیه تمامیت ارضی کشورمان درباره تعلق آذربایجان غربی و شرقی به این کشور، استفاده از عبارت آذربایجان شمالی-جنوبی و معرفی خود به‌عنوان سخنگوی آذری‌زبان‌های جهان که عده‌ای از آنها نیز ساکن ایران هستند، تهدیدی علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران است که حداقل تا آینده‌ای نزدیک در گفتمان سیاست خارجی باکو ادامه خواهد داشت.

دورنما

ائتلاف بی‌سابقه در پایان عصر مرکلیسم

دکتر سیدرضا میرطاهر

سه حزب سوسیال دموکرات، لیبرال دموکرات و سبز آلمان، روز ۳ آذر ۱۴۰۰ (۲۴ نوامبر) در نشستی خبری در برلین اعلام کردند در مورد تشکیل دولت ائتلافی به توافق نهایی رسیده‌اند. ائتلاف جدید اولین ائتلاف سه حزبی در تاریخ آلمان است. صدراعظم جدید آلمان، اولاف شولتز، وزیر دارایی کنونی از حزب چپ میانه «سوسیال دموکرات» خواهد بود. شولتز گفت که این توافق پایانی است بر عصر زمامداری آنگلا مرکل، صدراعظم محافظه‌کاری که ۱۶ سال سر کار بود و به یکی از معروف‌ترین چهره‌های سیاسی بدل شد. توافق نهایی درباره تشکیل دولت جدید آلمان نقطه عطفی در تاریخ سیاسی اخیر آن است. آنگلا مرکل و حزب او، حزب دموکرات مسیحی ۱۶ سال سکان اداره مهم‌ترین و قدرتمندترین کشور اروپایی و از اعضای مهم ناتو را در اختیار داشتند اما اکنون انتظار می‌رود که دولت جدید سیاست‌ها و جهت‌گیری متفاوتی در امور داخلی و خارجی اتخاذ نماید.

روند تشکیل

در انتخابات سراسری سپتامبر ۲۰۲۱ اتحادیه احزاب مسیحی یعنی حزب دموکرات مسیحی و حزب سوسیال مسیحی متحمل شکست بزرگی شدند. در مقابل حزب سوسیال دموکرات که از قدیمی‌ترین رقبای سیاسی احزاب مسیحی آلمان است، توانست در رده اول احزاب پیروز قرار گیرد. دو حزب دیگر آلمانی که اکنون شریک دولت ائتلافی‌اند یعنی حزب لیبرال دموکرات و حزب سبز نیز توانستند آرای قابل توجهی به دست آورند. در نتیجه اولاف شولتز رهبر حزب سوسیال دموکرات وارد مذاکرات طولانی و پیچیده با سران این دو حزب برای تشکیل دولت جدید شد که در نهایت با توافق این سه حزب، دولت ائتلافی «چراغ راهنمایی» با توجه به رنگ هر یک از این سه حزب شکل گرفت. این توافق پس از دو ماه مذاکرات فشرده متعاقب انتخابات ۲۶ سپتامبر امسال صورت گرفت. سبزهای آلمان که انتظار پیروزی بزرگ‌تری در انتخابات داشتند، علاوه بر وزارت امور خارجه، وزارت کلیدی «آب و هوا» و ریاست بر وزارتخانه‌های خانواده و کشاورزی را هم در اختیار خواهند گرفت. حزب سوسیال دموکرات علاوه بر مقام صدر اعظم، وزارت کشور، وزارت دفاع، وزارت عمران و مسکن، امور اجتماعی، بهداشت و همکاری را در دولت ائتلافی در اختیار خواهد داشت. حزب لیبرال دموکرات هم علاوه بر وزارت دارایی، وزارتخانه‌های راه و ترابری، دادگستری و آموزش و تحقیقات را می‌گیرد.

سند مبنایی

سند مبنای کار دولت ائتلافی جدید بر نوسازی در زمینه‌های اقلیمی، دیجیتال، دموکراتیک‌سازی ساختارها، سیاست پناهجویی و عدالت اجتماعی استوار است. این سند شامل اهداف زیست‌محیطی و اقلیمی بلندپروازانه‌ای است و در مسائل مربوط به عدالت اجتماعی و زنان، دگرباشان و پناهجویان هم تأکیدهای تازه‌ای دارد. در گستره سیاست خارجی تغییراتی در دستور کار است. سند ائتلاف احزاب سه‌گانه بر چهار عرصه، یعنی برنامه‌هایی برای دستیابی هر چه سریع‌تر به هدف اقلیمی محدود کردن حداکثر گرمای زمین تا یک و نیم درجه و توسعه فناوری‌های پیشرفته و نو در این زمینه که آلمان را در مقام اول جهان بنشاند، بر رفع عقب‌ماندگی دیجیتالی، ایجاد عدالت اقتصادی فزون‌تر و نیز تقویت و تحکیم ساختارهای دموکراتیک استوار است. مسئله محیط‌زیست و وضعیت اضطراری شرایط آب‌وهوایی قرار است اولویت دولت جدید باشد و در صدر برنامه تمام وزارتخانه‌ها قرار بگیرد. دولت جدید قرار است حداقل دستمزد را به ۱۲ یورو در ساعت افزایش داده و تسهیلات جدیدی برای مهاجران فراهم کند و اجازه شهروندی دوتابعیتی را نیز می‌دهد. این مسئله به‌ویژه برای هزاران نفر از ترک‌های مقیم آلمان مهم است که برخی پس از ده‌ها سال زندگی در آلمان هنوز فقط شهروندی ترکیه را دارند. مسائل دیگری مانند ساخت مسکن و ایجاد نظام مهاجرتی امتیازی برای جلب کارگران ماهر و کاهش سن رأی‌دهی به ۱۶ سال و حتی آزادی فروش ماریجوانا نیز مد نظر دولت جدید است. با این حال اولین چالش فوری دولت ائتلافی جدید، رسیدگی به وضعیت وخیم همه‌گیری کرونا و افزایش واکسیناسیون خواهد بود. در بعد خارجی انتظار می‌رود که دولت جدید سیاست تقویت اتحادیه اروپا و افزایش همبستگی بین کشورهای عضو را دنبال کند. پیشبرد یک سیاست خارجی با محوریت تأمین منافع اروپا و نیز استقلال راهبردی آن، به علاوه محوری شدن مناسبات برلین و پاریس در سمت‌دهی به سیاست خارجی اروپا و حفظ مناسبات تاریخی با امریکا هم از دیگر تأکیدات توافق سه حزب بوده و تأکید شده که باید رابطه با آن نوسازی و پویاتر شود. در سند توافق دولت ائتلافی مناسبات با روسیه «عمیق و چندجانبه» تعریف شده و بر گسترش دیالوگ با آن تأکید شده است. همزمان اما گفته می‌شود که روسیه باید به «سیاست بی‌ثبات‌سازی در اوکراین و اشغال کریمه» پایان دهد. توافق سه حزب در مورد چین تصریح دارد که این کشور به لحاظ اقتصادی شریکی مهم و غیرقابل چشم‌پوشی است و در عین حال آلمان رقیب اقتصادی و به لحاظ سیستمی هم چالشگر سیستمی نظام حاکم بر چین است. سه حزب در توافق خود بر احیای برجام و پایبندی تهران به تعهداتش تأکید دارند. در بعد نظامی و امنیتی در سند توافق ائتلاف سه‌گانه، مأموریت‌های خارج برای ارتش آلمان نفی نشده ولی قرار است قبل از انجام مأموریت، استراتژی خروج هم تنظیم و تدوین شده باشد تا خروج فاجعه‌بار اخیر از افغانستان تکرار نشود. درباره مسلح کردن پهپادهای ارتش آلمان به سلاح‌های تهاجمی و نیز نوسازی هواپیماهای نیروی هوایی هم توافق شده ولی درباره موضع آلمان در تداوم بهره‌مندی از چتر هسته‌ای امریکا و باقی گذاشتن تسلیحات اتمی آن در آلمان مسئله باز گذاشته شده است. بخشی از حزب سوسیال دموکرات و حزب سبزها خروج تسلیحات اتمی امریکا و تعریف نوعی از امنیت کمتر متکی به توانمندی هسته‌ای برای اروپا را دنبال می‌کنند. درباره اختصاص دو درصد از تولید ناخالص ملی به هزینه‌های نظامی و تسلیحاتی که خواست ناتو است نیز صراحتی در توافق نیست و به جای آن از اختصاص سه درصد از تولید ناخالص ملی به امر کمک‌های توسعه‌ای، دیپلماسی و تسلیحاتی سخن گفته می‌شود.

> بخشی از حزب سوسیال دموکرات و حزب سبزها خروج تسلیحات اتمی امریکا و تعریف نوعی از امنیت کمتر متکی به توانمندی هسته‌ای برای اروپا را دنبال می‌کنند. درباره اختصاص دو درصد از تولید ناخالص ملی به هزینه‌های نظامی و تسلیحاتی که خواست ناتو است نیز صراحتی در توافق نیست و به جای آن از اختصاص سه درصد از تولید ناخالص ملی به امر کمک‌های توسعه‌ای، دیپلماسی و تسلیحاتی سخن گفته می‌شود

پایان عصر مرکل

شکل‌گیری دولت ائتلافی جدید آلمان به منزله پایان دورانی طولانی در تاریخ معاصر یعنی عصر مرکل است. مرکل از سال ۲۰۰۵ به مدت ۱۶ سال صدراعظم آلمان بود؛ دورانی که سرشار از حوادث و فراز و نشیب‌های بسیار بود. مرکل در چهار دوره صدر اعظمی با بحران‌های مختلفی در عرصه داخلی و در سطح اروپا مواجه شد. از جمله مهم‌ترین آنها بحران اقتصادی و مالی سال ۲۰۰۸ بود که تأثیراتی بسیار منفی بر اقتصاد آلمان و اتحادیه اروپا بر جای گذاشت. با این همه او توانست با موفقیت اقتصاد را احیا کند، هرچند که در سطح اروپا به دلیل هواداری از سیاست‌های ریاضت اقتصادی درباره کشورهای ضعیف‌تر اتحادیه اروپا مانند یونان و نیز مطرح کردن شروط مختلف برای کمک‌های مالی به آنها، نارضایتی‌های زیادی از رویکرد مرکل در بین اعضای اتحادیه اروپا بروز پیدا کرد. از سوی دیگر از سال ۲۰۱۴ با آغاز روند مهاجرت‌های گسترده پناهجویان از غرب آسیا به اروپا به ویژه آلمان، مرکل در معرض آزمونی سخت قرار گرفت. وی ابتدا در راستای منافع اقتصادی آلمان یعنی ورود نیروی کار جوان با توجه به پیر شدن جمعیت، از پذیرش پناهجویان استقبال کرد و بیش از یک میلیون پناهجو پذیرفته شدند. با این حال مسائل جانبی و دشواری‌های متعدد اجتماعی و فرهنگی باعث برانگیخته شدن مخالفت‌های زیادی، حتی از سوی مقامات حزب دموکرات مسیحی شد که مرکل رهبری آن را برعهده داشت. همزمان، پذیرش پناهجویان فرصتی مناسب برای جنبش‌ها و احزاب راست‌گرای افراطی به‌ویژه حزب آلترناتیوی برای آلمان تبدیل شد تا با شرکت در انتخابات ایالتی و عمومی آرای زیادی به دست آورد. همه‌گیری کرونا و سیاست‌ها و اقدامات دولت مرکل برای مهار آن، از جمله چندین تعطیلی عمومی و اقداماتی مانند واکسیناسیون اجباری مسئله مهم دیگری بود که با توجه به تعطیلی کسب و کارها و محدود شدن بسیاری از آزادی‌های فردی باعث بروز نارضایتی‌های گسترده در آلمان شد. همین مسئله در کنار روند منفی اقتصاد آلمان و خیل عظیم پناهجویان در جامعه آلمان نقش مهمی در کاهش آرای اتحادیه احزاب مسیحی در انتخابات سراسری اخیر و پیروزی سوسیال دموکرات‌ها ایفا کرد. در واقع یکی از چالش‌های مهم اولاف شولتز رهبر حزب سوسیال دموکرات در مقام صدراعظمی مقابله با آثار اقتصادی، اجتماعی و روانی ناشی از همه‌گیری کرونا است.

در بعد منطقه‌ای و بین‌المللی نیز مرکل با آزمون‌های سختی مواجه شد. در سطح قاره اروپا، جدایی بریتانیا از اتحادیه اروپا (برگزیت) که تبعات منفی بسیاری برای این اتحادیه به همراه داشته و نیز مدیریت پیامدهای آن برای آلمان به عنوان مهم‌ترین کشور اتحادیه اروپا چالش‌های متعددی به همراه داشته است. شاید مهم‌ترین رویداد دوره زمامداری مرکل، روی کار آمدن دونالد ترامپ در امریکا و ایجاد شکاف‌ها و اختلافات بی‌سابقه در روابط فراآتلانتیکی بود. در واقع تقابل تجاری با اروپا، زیر سؤال بردن ناتو و دستور کاهش نیروهای امریکایی مستقر در آلمان از سوی ترامپ در کنار خروج امریکا از توافقات و پیمان‌های بین‌المللی موجب بروز تنش‌های متعددی بین مرکل و ترامپ شد. در مجموع مرکل با کارنامه‌ای خاکستری از عرصه سیاست آلمان کنار می‌رود ولی میراث سیاسی او همچنان باقی خواهد ماند.

چشم‌انداز

سرنوشت اجویت در کمین اردوغان

ترکیه انتخابات زودهنگام برگزار می‌کند یا در مسیر بحران حرکت خواهد کرد؟

سیدنعمت‌الله عبدالرحیم‌زاده

تصاویری در اوایل نوامبر از رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور ترکیه منتشر شد که سر و صدای زیادی به پا کرد. این تصاویر مربوط می‌شد به مراسم روز جمهوری ترکیه در ۲۹ اکتبر که پس از پایان مراسم، اردوغان برای خروج از سالن مراسم دچار مشکل می‌شود. به گزارش وبگاه ترکیش مینت، این تصاویر روز دوشنبه اول نوامبر منتشر شد و میلیون‌ها نفر در همان ساعات اولیه آن را مشاهده کردند. شاید به دلیل توجه بیش از حد به این فیلم و گسترش شایعات بعدی در مورد سلامتی اردوغان بود که فخرالدین آلتون، سخنگوی اردوغان، ویدیویی را از راه رفتن اردوغان منتشر کرد تا بگوید که او در سلامت است و خود اردوغان هم جمعه، بعد از شرکت در نماز جمعه شهر عمرانیه با گروهی از جوانان بسکتبال بازی کرد تا نشان دهد که مشکل جسمی ندارد. با این حال، مسئله توانایی جسمی کمترین دغدغه اردوغان در این روزها است و وخامت اوضاع اقتصادی، ادامه تنش‌ها در روابط خارجی و کاهش محبوبیت در نظرسنجی‌ها نگرانی‌های جدی‌تری را برای او رقم زده تا جایی که رقبای او اخیراً از انتخابات زودهنگام می‌گویند.

تکرار تاریخ

اردوغان در ۲۰۰۲، تازه حزب عدالت و توسعه را به همراه عبدالله گل تأسیس کرده بود که از بلند اجویت، نخست‌وزیر وقت، خواست به دلیل بیماری و مشکلات جسمی در انجام وظایف از مقام خود استعفا دهد. انتخابات پارلمانی ترکیه چند ماه بعد از این درخواست برگزار شد و حزب عدالت و توسعه اردوغان توانست دوسوم کرسی‌های پارلمان را در آن انتخابات به دست آورد. اردوغان با آن پیروزی انتخاباتی بیست و هفتمین نخست‌وزیر ترکیه شد و از آن موقع تاکنون، اول به عنوان نخست‌وزیر و بعد هم رئیس جمهور، قدرت را در دست دارد. حالا بعد از پخش تصاویری از مشکل راه رفتن اردوغان و شایعاتی درباره سلامت او، حتی برخی کاربران شبکه‌های اجتماعی گفته‌اند او از کفش‌هایی خاص به قیمت سرسام‌آور ۹ هزار یورویی استفاده می‌کند که برای حفظ تعادلش طراحی شده‌اند و به طور معمول افراد مسن از آن استفاده می‌کنند. هرچند به نظر می‌رسد اکثر این حرف و حدیث‌ها در سطح شایعه باقی می‌مانند و فاقد دلیل قابل قبولی هستند اما انتشار مقاله استیون کوک، کارشناس امور خاورمیانه و آفریقا در فارین پالیسی چند روزی قبل از پخش آن تصاویر، حاکی از این بود که موضوع تنها محدود به مسئله سلامتی اردوغان نیست. او در این مقاله شواهدی از جمله بیماری آلزایمر، مشکل تنفسی، استفراغ و استفاده از دستگاه فیبریلاتور برای کنترل ضربان قلب را مطرح کرد که حاکی از تردیدهای جدی در سلامت جسمی اردوغان است اما مسئله مهم برای تحلیل‌گر فارین پالیسی این بود که در صورت صحت این شواهد و مشکل جسمی اردوغان، وضعیت انتخابات ریاست جمهوری ترکیه در ۲۰۲۳ چگونه خواهد بود؟ در واقع، این مسئله یادآور درخواستی است که اردوغان از اجویت کرده بود و حالا باید دید تاریخ تکرار می‌شود و اردوغان حاضر خواهد بود به طریق مسالمت‌آمیزی از قدرت کنار برود یا این که تمهید دیگری در نظر خواهد گرفت.

> مسئله توانایی جسمی کمترین دغدغه اردوغان در این روزها است و وخامت اوضاع اقتصادی، ادامه تنش‌ها در روابط خارجی و کاهش محبوبیت در نظرسنجی‌ها نگرانی‌های جدی‌تری را برای او رقم زده تا جایی که رقبای او اخیراً از انتخابات زودهنگام می‌گویند

سناریوهای محتمل

اگر وضعیت سلامت اردوغان به نحوی شود که مجبور باشد به همان توصیه‌اش به اجویت عمل کند، چه پیش خواهد آمد؟ کوک در آن مقاله سناریوهایی را بررسی کرده که در صورت بیماری احتمالی اردوغان و ناتوانی او برای شرکت در انتخابات ۲۰۲۳، محتمل به نظر می‌رسند. نقطه مشترک این سناریوها نفوذ و وجه کاریزماتیکی است که اردوغان برای حزب عدالت و توسعه و هوادارانش دارد تا آن حد که بسیاری از تحلیل‌گران و از جمله کوک، قوام حزب و حفظ قدرت توسط آن را بسته به شخص اردوغان می‌دانند. بنابر این، عدم حضور اردوغان در انتخابات به معنای فروپاشی عدالت و توسعه است که به نوبه خود، شانس پیروزی را به رقبای جدی این حزب و اردوغان می‌دهد. اکرم امام‌اوغلو از جمله این افراد است که توانست در انتخابات شهرداری شهر استانبول رقیب مطرح خود از عدالت و توسعه را شکست دهد. آن انتخابات در ۱۳ مارس ۲۰۱۹ برگزار شد و امام‌اوغلو از سوی حزب جمهوری‌خواه خلق در مقابل بن‌علی ییلدیریم از سوی حزب عدالت و توسعه قرار گرفته بود. باید توجه داشت که ییلدریم از می ۲۰۱۸ که نخست‌وزیر ترکیه شد رهبری حزب را به عهده داشته و شکست او از امام‌اوغلو در آن انتخابات برای عدالت و توسعه آن قدر سنگین بود که این حزب تمام تلاش خود را کرد تا انتخابات باطل شده و انتخابات مجدد در ۲۳ ژوئن همان سال برگزار شود اما باز هم امام‌اوغلو با کسب ۵۴/۲۱ درصد آرا رهبر عدالت و توسعه را شکست داد که حدود ۱۰ درصد از او کمتر رأی آورده بود. سناریوی بعدی مربوط می‌شود به منصور یاواش که او هم سناریوی مشابهی را در انتخابات همان سال شهرداری شهر آنکارا، پایتخت ترکیه، برای عدالت و توسعه رقم زد و نظرسنجی‌ها هم نشان می‌دهد که موقعیت او در افکار عمومی برای جانشینی اردوغان حتی از امام‌اوغلو نیز بهتر است. با این حال، حزب عدالت و توسعه می‌تواند روی سناریوهایی بر محور «هاکان فیدان»، معاون سازمان اطلاعات ملی، حلوصی آکار، وزیر دفاع، و سلیمان سویلو، وزیر کشور، حساب کند اما در هر صورت، روشن است که این سناریوها با غیبت اردوغان چندان رنگ و رویی ندارند.

مقاومت در برابر انتخابات زودهنگام

موضوع انتخابات زودهنگام ریاست جمهوری اخیراً از سوی مخالفان اردوغان به صورت جدی مطرح شده اما دلیل آن سلامتی جسمی او نیست بلکه مسئله سلامتی اقتصادی ترکیه است. هاکان کارا، اقتصاددان ارشد بانک مرکزی جمهوری ترکیه، از جمله کسانی است که نگران افت اقتصادی و ارزش لیر، واحد پولی ترکیه، است و می‌گوید که وضعیت کنونی پتانسیل اصلی خود را از دست داده و سرمایه حداقل یک نسل به دلیل اشتباهات اقتصادی ساده از دست رفته است. او به رشد تورم و افت اقتصادی اشاره می‌کند که به نظرش، فروپاشی جدی اقتصادی کشور را در پی خواهد داشت و «به نظر می‌رسد ممکن است که ترکیه گرفتار سومین بحران ارزی شود.» در واقع، مقاومت اردوغان در برابر افزایش نرخ بهره و ثابت نگه‌داشتن آن باعث کاهش قابل توجه لیر در برابر دلار امریکا شد تا حدی که ترکیه کاهش تاریخی ۱۳/۴۵ درصد ارزش لیر در برابر دلار را در روز سه‌شنبه ۲۳ نوامبر تجربه کرد و گفته می‌شود در طول سال جاری کاهش ۴۵ درصدی داشته است. این وضعیت هشدار دهنده باعث شد «دولت باغچه‌لی»، رهبر حزب حرکت ملی، کمال قلیچدار اوغلو، رهبر حزب جمهوری‌خواه خلق و مرال آکشنر، رهبر حزب نیک، جلسه مشترکی با اردوغان برگزار کنند و به خصوص قلیچدار اوغلو و آکشنر به عنوان رهبران احزاب مخالف اشتباهات اردوغان و خطر آن برای اقتصاد و آینده ترکیه را به او گوشزد کنند. به نظر می‌رسد که اردوغان مثل همیشه حاضر به سازش نشده و به همین جهت بود که قلیچدار اوغلو بعد آن نشست از سیاست‌های اقتصادی دولت به شدت انتقاد کرد و گفت: «در برابر مدیریت ناکارآمد اردوغان سکوت نخواهد کرد.» پیشنهاد او و دیگر سران احزاب مخالف، انتخابات زودهنگام ریاست جمهوری است که طبق انتظار، اردوغان بی‌معطلی به آن واکنش نشان داد و با قاطعیت گفت: «چه انتخابات زودهنگامی موضوع صحبت ما بوده است؟ انتخابات در ژوئن ۲۰۲۳ برگزار خواهد شد.» او روز بعد آن دیدار، در جلسه حزب عدالت و توسعه، حزب جمهوری‌خواه خلق را متهم کرد به این که بازی خطرناکی را شروع کرده و گفت: «اگر آنها پیروز نشوند، ترکیه به هرج و مرج با پایانی نامشخص کشیده خواهد شد. ما این را نمی‌گوییم، تاریخ می‌گوید.» او به صورت مشخص به بحران‌های سیاسی، اقتصادی، کودتاها و اعدام‌ها در دهه‌های ۷۰ و ۹۰ اشاره کرده و حزب کارگران کردستان، پ‌ک‌ک و جریان گولن را هم به این مجموعه از تهدیدها اضافه کرد. او اطمینان خاطر داد که حزبش در ۲۰۲۳ پیروز خواهد شد و ظاهراً قصد ندارد به همان توصیه‌ای عمل کند که زمانی به اجویت کرده بود. این اطمینان خاطر اردوغان در حالی است که نظرسنجی‌ها حاکی از افول محبوبیت اوست به نحوی که ۴۲ درصد در نظرسنجی مؤسسه ماک گفته‌اند که به اردوغان رأی نخواهند داد و تنها ۳۷ درصد از او حمایت کرده‌اند. محمدعلی کولات، رئیس سازمان نظرسنجی ماک، در این خصوص به روزنامه زمان ترکیه می‌گوید: «اردوغان همان‌طور که حزب عدالت و توسعه را به جایگاه و قدرت کنونی رساند، همان‌گونه نیز عامل شکست و افول آن خواهد شد.»